

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko

Talousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko (VNS 8/2022 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava talousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Pertti Hämäläinen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Tove Ruokoja, sosiaali- ja terveysministeriö
- aluehallintoylilääkäri Hanna-Mari Jauhonen, Itä-Suomen aluehallintovirasto
- päällikkö Nuutti Nikula, Huoltovarmuuskeskus
- johtaja Johanna Nystedt, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
- teknologia- ja riskienhallintajohtaja Aleksi Yrttiaho, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- turvallisuus- ja valmiusjohtaja Aaro Toivonen, HUS-yhtymä
- hallintoylilääkäri Sari Raassina, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- vastaava johtajaylilääkäri Sirpa Rainesalo, Pirkanmaan hyvinvointialue
- turvallisuus- ja valmiusjohtaja Lasse Kylén, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- johtaja Tiina Aitlahti, Lääketeollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Kansaneläkelaitos
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Terveysteknologia ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Etelä-Suomen aluehallintovirasto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ensimmäisen kerran eduskunnalle annetussa huoltovarmuusselonteossa määritellään keskeiset tavoitteet huoltovarmuuden kehittämiseksi vuoteen 2030 mennessä. Selonteossa käsitellään nor-

Valiokunnan lausunto StVL 14/2022 vp

maalioloissa tapahtuvaa varautumista ja huoltovarmuustyötä menemättä sen operationaalisiin yksityiskohtiin. Valiokunta pitää selonteon antamista ja huoltovarmuuden kehittämisen kokonaisarviointia tärkeänä. Valiokunta korostaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja tarvikkeiden (lääkkeet, rokotteet, infuusionesteet ja lääkinnälliset laitteet) keskeistä asemaa huoltovarmuuden turvaamisessa.

Covid-19-pandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ovat osoittaneet sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen edellyttävän kehittämistä niin kansallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla. Suomen erityispiirteet, kylmä ilmasto, syrjäinen sijainti, riippuvuus merikuljetuksista, energiaintensiivinen talouden rakenne, pitkät kuljetusetäisyydet ja riippuvuus ulkomaisista hyödykkeistä, vaikuttavat ja asettavat erityisiä vaatimuksia myös sosiaali- ja terveydenhuollon varautumiselle. Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuolto kytkeytyy osaksi globaaleja arvo- ja toimitusketjuja, joiden kautta kulkevat esimerkiksi kriittiset materiaalit, terveydenhuollon laitteet ja tarvikkeet sekä lääkkeet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta on erittäin riippuvainen osaavasta henkilöstöstä. Kaikissa häiriöissä sosiaali- ja terveydenhuollon kapasiteetti kuormittuu herkästi, koska toiminta on normaalitilanteessakin hyvin tehostettua. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuolto on riippuvainen toimivasta infrastruktuurista ja tukipalveluista sekä terveydenhuollon laitteista ja lääkkeistä. Myös näihin kohdistuvat häiriöt voivat olla kriittisiä. Esimerkiksi laaja lääkehuollon häiriö voi velvoitevarastoinnista huolimatta johtaa merkittävään lääkkeiden saatavuuden heikkenemiseen. Erittäin keskittynyt globaali lääkkeiden ja niiden raaka-aineiden tuotanto ja siihen liittyvä logistiikka ovat herkkiä häiriöille. Suomessa ei ole tällä hetkellä sellaista lääkkeiden tuotantoa tai raaka-aineiden sekä pakkausmateriaalien saatavuutta, että kotimaisella tuotannolla voitaisiin vastata kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeisiin. Erilaisten laitteiden, kuten lääkintälaitteiden, tai muiden kriittisten tuotteiden valmistukseen tarvitaan komponentteja, joiden tuotantoon liittyvillä häiriöillä voi olla merkittäviä vaikutuksia.

Sosiaali- ja terveydenhuolto on riippuvainen monista yhteiskunnan yhteisistä toiminnoista, kuten sähkösaannista, jätehuollosta ja digitaalisesta turvallisuudesta. Toisaalta häiriöt yhteiskunnan elintärkeissä toiminnoissa heijastuvat myös esimerkiksi Kelan toimeenpanemiin etuuksiin kuten toimeentulotuen tarpeen nopeaan lisääntymiseen. Kelalla on myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakyvyn kannalta merkittäviä tehtäviä muun muassa Kanta-arkiston ja Reseptikeskuksen käytössä ja ylläpidossa. Kela tulisi ottaa huomioon huoltovarmuuteen liittyvien toimintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Hyvinvointialueiden rakenteessa sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallista tilannekuvaa muodostetaan viiden alueen mallilla. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Valmiuskeskukset on perustettu, ja ne ovat toiminnassa tällä hetkellä kaikilla viidellä alueella.

Hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistetta-

Valiokunnan lausunto StVL 14/2022 vp

va palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakykyä on tarpeen vahvistaa niin paikallisella, alueellisella kuin kansallisella tasolla siten, että erilaisiin uhkakuviiin vastaaminen voi tapahtua kansallisena kokonaisuutena. Materiaalisen varautumisen edellyttämät investoinnit koskevat myös sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalaa, ja Puolustusvoimien kanssa tehtävän yhteistoiminnan tarpeet tulee huomioida. Suomen Puolustusvoimat on lähes täysin riippuvainen siviiliterveydenhuollon järjestelyistä ja kyvyistä.

Monet kansallisessa riskiarviossa todetut uhat edellyttävät sosiaali- ja terveydenhuollolta kansallisen tason valmiuksia ja erityisosaamista. Osa uhkista edellyttää tiivistä kansainvälistä yhteistyötä niin Pohjoismaiden kuin EU:n tasolla. Osoituksena tästä on esimerkiksi EU:n ensimmäinen kemiallisia, biologisia, radiologisia ja ydinuhkia varten Suomeen perustettu strateginen varasto, joka sisältää henkilönsuojaimia, mittauslaitteita, lääkkeitä ja vasta-aineita. THL vastaa vuoden 2023 alusta lääkkeiden ja vasta-aineiden hankinnasta ja varastoinnista osana EU:n pelastuspalvelumekanismiin kuuluvaa RescEU-varmuusvarastoa.

EU:n laajuista terveysunionia kehitetään muun muassa uuden terveyshätätilanteiden valmiusviranomaisen perustamisella Euroopan komission yhteyteen (HERA, European Health Emergency Preparedness and Response Authority). Sen ydintehtäviä ovat muun muassa varmistaa keskeisten lääketieteellisten vastatoimien kehittäminen, valmistus, hankinta ja tasapuolinen jakelu.

Jatkuvan laaja-alaisen moniviranomaisyhteistyön ja kriisijohtamisen tulee perustua selkeisiin toimintamalleihin sekä riittävään kokonaistason arviointiin ja asettamiseen suhteessa kansallisessa riskiarviossa tunnistettuihin uhkiin ja toimintaympäristössä tunnistettuihin muutoksiin. Covid-19-pandemia osoitti huoltovarmuusrahaston merkityksen nopeiden huoltovarmuustoimenpiteiden rahoittajana. Covid-19-pandemian aikana materiaalisen varautumisen kansallinen rakenne muodostui viiden yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin ja Huoltovarmuuskeskuksen yhteistoimintana. Työtä on jatkettu poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan alaisessa materiaalisen varautumisen jaostossa. Valiokunta korostaa tarvetta varautua covid-19-pandemian kaltaiseen pandemiaan suojamateriaalien varmuusvarastoinnin osalta sekä varmistua kotimaisen tuotannon ja hankintaketjujen toimivuudesta kriisiaikana. Valiokunta toteaa, että pandemia osoitti tarpeen ottaa terveydenhuollon toimijoiden lisäksi huomioon sosiaalihuollon toimintayksiköiden suojamateriaalit tarpeet muun muassa palveluasumisessa ja kotihoitossa.

Huoltovarmuuskeskuksen tehtäviä ja velvollisuuksia suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon vastuisiin on tarpeen edelleen selkiyttää. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkiksi lääkehuoltovarmuutta koskevaa säädöspohjaa, tietojärjestelmiä ja toimintamalleja kehitetään sosiaali- ja terveysministeriön, Fimean, THL:n, palvelujärjestelmän ja Huoltovarmuuskeskuksen yhteistyönä. Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkossa sosiaali- ja terveysministeriön alaisen toiminnan kokonaisuutta arvioidaan laajemmin varautumisen suunnittelussa ja kuullaan erityisesti käytännön toimijoita kuten lääkehuollon ja terveysteknologian toimialojen edustajia.

Valiokunnan lausunto StVL 14/2022 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että talousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 1.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kim Berg sd
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Merja Kyllönen vas
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Sofia Virta vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen